

EWA KUBICA-KABACIŃSKA

**WOLICA – WCZESNOŚREDNIOWIECZNE GRODZISKO
CZY NOWOŻYTNE ZAŁOŻENIE?**

Wolica (obszar Krakowa wchodzący w skład Dzielnicy XVIII Nowa Huta) leży na terasie zalewowej Wisły, nad Potokiem Kościelnickim. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z XIV w. Wolica przez stulecia wchodziła w skład włości szlacheckich rodzin i możnych rodów. W średniowieczu byli to, wywodzący się z Odrowążów, Białaczewscy, w późniejszym okresie m.in.: Włodzisławscy, Lubomirscy, Morsztynowie i Wodziczcy (Wolica, 263-264).

We wschodniej części Wolicy, w jej części zwanej Ochodzą, znajduje się, budzący zainteresowanie, wydodrębniony teren o powierzchni około 11,3 ha, otoczony ziemnymi wałami i fosami (ryc. 1-4). Stąd legendy o stojącym tu niegdyś zamku, który król Kazimierz Wielki miał wybudować dla swej niesłubnej córki, noszącej miano Pani Kościelnickiej (Zinkow 1993, 111-112). Według innego podania, Morsztynowie – jedni z właścicieli miejscowości, wybudowali na Ochodzy pałacyk dla polującego w Puszczy Niepołomickiej króla Jana Kazimierza. Z przekazów rodziny Wodzickich wiadomo, że ruiny pałacu z arkadowym frontem, czytelne były w terenie jeszcze w połowie XIX w. Na początku XX w. badacze piszący do Teki Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej (Wolica, 263-264), wspominali, że w centrum otoczonej wałem¹ i fosami elipsy znajdowała się wyspa, mająca kształt kwadratu, o boku długości około 30 m i zaokrąglonych narożnikach. W jej południowej części czytelne były doły po fundamentach murowanego budynku, prostokątnego, wąskiego, podłużnego, podzielonego ścianami na szereg równoległych, małych

pomieszczeń. Murowany budynek usytuowany na środku obwałowanego terenu uwidocznił się już wcześniej na archiwalnych mapach pochodzących z XVIII i XIX w.

Prospekcja terenowa przeprowadzona na Ochodzie w Wolicy przez archeologów z Oddziału Nowa Huta Muzeum Archeologicznego w Krakowie² w roku 2017 wykazała obecność w centralnej części terenu, otoczonego wałem i podwójną linią fos, usypiska gruzu ceglanego i fragmentów dachówek częściowo pokrytego roślinnością. W równinnym terenie nadal wyraźnie czytelne są fosy i wał otaczające założenie, częściowo zniszczone obecnie przez przebiegający w jego północno-wschodniej partii przeciwpowodziowy wał Wisły. Antropogeniczne pochodzenie nasypu i rowów nie budzi żadnych wątpliwości (ryc. 5-8). Pytaniem pozostaje jednak, kiedy omawiana struktura powstała. Czy w całości jest dziełem czasów nowożytnych, czy też myśliwski zamek, bądź pałacyk wkomponowano w zarys starszych obwałowań. Pytanie to wydaje się tym bardziej ważne, kiedy porównamy kształt otoczonego wałem terenu w Wolicy (szczególnie w wersji znanej z map archiwalnych, sprzed zniszczenia części obwałowań przez budowę wału przeciwpowodziowego) z planami niektórych grodzisk wczesnośredniowiecznych, np.: Naszacowic (por. Poleski 2004, Tabl. 19). W tym wypadku byłoby to pierwsze na tym terenie założenie typu grodowego, zlokalizowane w okolicy słynącej do tej pory z rozpoznanych archeologicznie pozostałości bogatych otwartych osad rolniczych.

¹ Wał ten zachowany był wówczas do wysokości około 150 cm ponad poziomem terenu (Wolica, 264).

² W prospekcyj terenowej brali udział: Janusz Bober, Ewa Kubica-Kabacińska, Justyna Rodak, Irena Wójcik.

LITERATURA:

- Poleski J.
2004 *Wczesnośredniowieczne grody w dorzeczu Dunajca*, Kraków.
- Zinkow J.
1993 *Krakowskie podania i zwyczaje*, Kraków.
- Wolica [w:]
1906 Teka Główna Konserwatorów Galicyi Zachodniej, t. II, nr. 45, s. 263-264, Kraków.

EWA KUBICA-KABACIŃSKA

Wolica - the early Medieval gord or a layout dated to the modern period?
Summary

Wolica (the area of Kraków, within District XVIII of Nowa Huta) is situated in the flood plain terrace of the Vistula river by Potok Kościelniczy (Kościelniczy Stream). The first mention of the village originates from the 14th century. In the eastern part of Wolica, there is the area covering circa 11,3 hectares surrounded by a moat and embankment (Fig. 1-8). This area is shrouded in legend.

In 2017 the Nowa Huta Branch of the Archaeological Museum in Kraków conducted a surface

survey to recognize the discussed layout. The anthropogenic origin of the bank and ditches is not in doubt. The question is when the discussed structure was constructed – either it is contemporary or a hunting castle or manor house was set into the outline of former fortifications. In such a case it would be the first in this area layout of the gord type, situated in the region known so far for archaeologically recognized remains of extensive open farming settlements.

Ryc. 1. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, widok od zachodu, fot. M. Nowak
 Fig. 1. Kraków Wolica, layout within embankments, view from the west, photo by M. Nowak

Ryc. 2. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, ortofotomapa, oprac. I. Pieńkos
 Fig. 2. Kraków Wolica, layout within embankments, ortophotomapa, elaborated by I. Pieńkos

Ryc. 3. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, cieniowanie, oprac. I. Pieńkos
 Fig. 3. Kraków Wolica, layout within embankments, shading, elaborated by I. Pieńkos

Ryc. 4. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, model terenu, oprac. D. Stefański
 Fig. 4. Kraków Wolica, layout within embankments, model of the area, elaborated by D. Stefański

Ryc. 5. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, zachowana fosa (fragment w północnej części założenia),
fot. J. Bober

Fig. 5. Kraków Wolica, layout within embankments, preserved moat (a fragment in the northern part of the layout),
photo by J. Bober

Ryc. 6. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, zachowany wał (fragment w północnej części założenia),
fot. J. Bober

Fig. 6. Kraków Wolica, layout within embankments, preserved embankment (a fragment in the northern part
of the layout), photo by J. Bober

Ryc. 7. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, zachowana fosa (fragment w południowej części założenia),
fot. J. Bober

Fig. 7. Kraków Wolica, layout within embankments, preserved moat (a fragment in the southern part of the layout),
photo by J. Bober

Ryc. 8. Kraków Wolica, założenie w obrębie wałów, cegła z usypiska gruzu w centralnej części założenia, fot. J. Bober

Fig. 8. Kraków Wolica, layout within embankments, bricks from the cairn in a central part of the layout,
photo by J. Bober